

Ірина Купцова,
доц. Гут Н. В.,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

ФУНКЦІОНУВАННЯ ОКЛИЧНИХ РЕЧЕНЬ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ Р. ДАЛА)

У мовній картині світу віддзеркалений емоційний світ людини, що проявляється в розмаїтті арсеналів мовних засобів, покликаних позначати й виражати емоції. У процесі мовного опосередкування емоційність (емоції) як психічне явище трансформується в емотивність (емотиви), що є мовним явищем, за допомогою одиниць усіх рівнів мови – фонетичного, морфологічного, лексичного, синтаксичного тощо. На синтаксичному рівні емотивну функцію мови реалізують окличні речення, при цьому окличність – засіб вираження емотивності [1].

Серед спеціальних розробок з питань, пов'язаних із вивченням емоційної реакції мовця, можна виокремити праці Ф. Бацевича, В. Богданова, О. Бондарко, Т. Шмельової та інших. Природу окличних речень на текстовому матеріалі різних мов вивчали Г. Навчук, І. Пініч, П. Панічева, Т. Тришкіна-Аудіа.

Мета цієї статті – з'ясувати особливості функціонування окличних речень в англійській мові на матеріалі творів Роалда Дала “Charlie and the Chocolate Factory” та “Charlie and the Great Glass Elevator”.

Комунікативною метою окличних висловлень є вербальне вираження потреби мовця в екстеріоризації свого емоційного стану та апеляції до емоційної реакції слухача. За визначенням І. Пініч **окличне висловлення** – це вербальне утворення зі специфічним синтаксичним та графічним оформленням, комунікативною метою якого є відображення експресивно-апелятивної психоемоційної діяльності комуні кантів [3].

Комунікативна установка окличних речень та їх семантика спільно визначають специфіку їх граматичної будови. Окличність виражається за допомогою спеціальних засобів кваліфікативно-квантитативної семантизації до яких відносяться: 1) лексико-граматичні маркери окличності; 2) засоби інтенсифікуючого виділення; 3) ресемантизація та граматиалізація цілісних структурних утворень.

Тотожність поглядів лінгвістів на комунікативне спрямування окличних висловлювань, що полягає у вираженні емоцій комунікантів не підкріплюється, проте, одноставним підходом до розуміння їхнього статусу у системі інших типів речень комунікативної сфери. З одного боку, окличні висловлювання характеризуються як результат трансформації інших комунікативних типів висловлень (П. С. Дудик, Л. І. Ілія, Т. О. Кильдібекова), з другого, вони виділяються в окремий тип висловлень із специфічним синтаксичним оформленням. Це структури з таким формульним записом: 1) What + Noun!, How + Adjective!, What/How + Noun + Verb! та деякі інші структури, що характеризуються порядком слів двох типів: What/How + ObjVS або What/How + ObjSV; 2) Noun (Pronoun)! Adjective + Noun (Pronoun)! та It is + Adjective + How/That + Adjective + Noun + Verb!; It is + Adjective + Noun!; Noun + Verb + What/How + (Noun + Verb) із порядком слів ObjSV [3].

Аналіз граматичних засобів створення окличних речень у дослідженнях вище згаданих авторів дозволив прийти до висновку, що прагнення того, хто говорить виразити свій емоційний стан та оцінку сутності, яка і викликала цей стан, диктує необхідність вибору певної моделі, що найбільш підходить у цій ситуації. Окличні речення будуються або на основі певних моделей експресивного синтаксису, або на основі модифікованих моделей нейтрального синтаксису [1]. Висловлення окличної природи містять щонайменше два компоненти: власне інформативну частину та суб'єктивний семантичний компонент, у якому відображається емоційна реакція мовця. Відповідно до сучасного розуміння семантичної організації речення та висловлення окличні висловлення належать до класу таких одиниць, де номінативний (ядерний) і модальний аспекти невіддільні, тоді як домінування одного з них виявляє ситуативне значення висловлення [3].

Твори Р. Дала характеризуються високою частотністю вживання окличних речень. Такі структури часто функціонують навіть у межах невеликого текстового уривка. Пор.: *He rushed out of the lift and started shaking Charlie's hand so furiously it nearly came off. "Oh, I do congratulate you!" he cried. "I really do! I'm absolutely delighted! It couldn't be better! How wonderful this is! I had a hunch, you know, right from the beginning, that it was going to be you! Well done, Charlie, well done! This is terrific! Now the fun is really going to start! But we mustn't dilly! We mustn't dally! There's even less time to lose now than there was*

before! We have an enormous number of things to do before the day is out! Just think of the arrangements that have to be made! And the people we have to fetch! But luckily for us, we have the great glass lift to speed things up! Jump in, my dear Charlie, jump in! You too, Grandpa Joe, sir! No, no, after you! That's the way! Now then! This time I shall choose the button we are going to press!" Mr Wonka's bright twinkling blue eyes rested for a moment on Charlie's face.

Отже, окличність є синтезом емотивності та інтенсивності у вираженні суб'єктивної оцінки. Це емотивний знак симпатії (*"All in good time, my dear boy!" said Mr Wonka, smiling at Augustus; "And he sends them to all the four corners of the earth!"*), антипатії, зневаги (*"What did I tell you", said Grandma Josephine, "The man's cracked!"*; *"Completely dotty!" said Grandpa George*), співчуття (*"But a growing boy! He can't go on like this! He's beginning to look like a skeleton!"*), заперечення (*"Nonsense!" shouted the Prince. "I'm not going to eat my palace!"; "Go down!" yelled Grandpa George. "No, no!" Mr Wonka yelled back. "We've got to go up!"*), захвату (*"Clever!" cried the old man. "He's more than that! He's a magician with chocolate! He can make anything — anything he wants! Isn't that a fact, my dears?"*; *"He did, indeed. And what a palace it was! It had one hundred rooms, and everything was made of either dark or light chocolate!"*), докору (*"What on earth's going on!" cried Grandma Josephine, waking up suddenly*), подиву (*"But the factory is working!" the people shouted; "What on earth's going on!" cried Grandma Josephine, waking up suddenly*), обурення, гніву (*"But he's a midget!" shouted Mr Teavee; "We'll be scrambled like eggs!" said Grandma Georgina*), підбадьорювання (*"You mustn't despair!" cried Mr Wonka. "Nothing is impossible! You watch!"*), байдужості (*"Oh, do be quiet!" said Mr Wonka. "Control yourself! Pull yourself together! Mrs Gloop doesn't think it's at all funny"*), таємничості (*"Nobody . . . ever . . . comes . . . out!" "Out of where?" asked Charlie. "And . . . nobody . . . ever . . . goes . . . in!" "In where?" cried Charlie. "Wonka's factory, of course!"*).

Ці нюанси з їх багатими варіаціями є потенційно присутніми у майже всіх окличних висловленнях: тон і контекст, надаючи реченню спеціального забарвлення, реалізують те чи інше афективне значення. З іншого боку, засновані на вихідних характеристиках крику, окличні висловлювання мають спеціальне голосове вираження та певний інтонаційний малюнок і позначають такі основні комунікативні вияви екзистенційності індивіда як

1) вступ до ситуації спілкування: *“Wonka!” he yelled above the noise, “what I don’t understand is why we’ve got to come down at such a terrific speed.”*; *“Grandpa!” cried Charlie. “Listen to them, Grandpa! What are they doing?”* (звернення); *“Now listen to me!” said Mr Wonka, looking down at the tiny man* (привернення уваги співрозмовника);

2) вияв власної суб’єктивності мовця: *“The man’s a madman!” cried Grandma Georgina* (оцінка); *“Watch out, I say, or he’ll lixivate the lot of us!”* (застереження);

3) мовленнєва дія на адресата: *“Faster! Faster! If we don’t go any faster than this, we shall never get through!”* (спонування); *“Do please stop talking and let me concentrate!” Mr Wonka said*; *“Happy birthday!” cried the four old grandparents, as Charlie came into their room early the next morning* (побажання, прохання) тощо.

Отже, окличні речення як висловлення зі специфічним синтаксичним та графічним оформленням відіграють у художньому тексті важливу комунікативну роль – передати всі відтінки психоемоційної діяльності комунікантів. Функціонування таких структур, як правило, носить комплексний характер і покликане виражати емоційно-імпульсивну реакцію мовця, передавати його внутрішній емоційний стан в усіх його проявах, виражати оцінку та відношення мовця до фактів оточуючої дійсності, впливати на емоційну сферу адресата.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беседина Н. А. Восклицательные предложения в современном английском языке: семантика, грамматика и функциональные аспекты: диссертация ... кандидата филологических наук: 10.02.04 “Германские языки”. – Санкт-Петербург, 1995. – 20 с.
2. Навчук Г.В. Функціональні особливості окличних речень та засоби їх вираження в сучасній українській мові / Г.В. Навчук // Південний архів: Зб. наук. праць. Філологічні науки. – Херсон: Айлант, 2002. – Вип. XIV. – С. 270–273.
3. Пініч І.П. Окличні висловлення в сучасному англomовному діалогічному дискурсі: семантика та функціонування: автореф. дис... канд. наук: 10.02.04 “Германські мови” / І.П. Пініч. – Київ, 2009. – 23 с.